

З ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ СЛУЖБИ «ГОЛОСУ АМЕРИКИ»

УКРАЇНСЬКИЙ «ГОЛОС АМЕРИКИ»: 70 РОКІВ В ЕФІРІ

Ольга Сухобокова,

кандидат історичних наук, доцент,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка,

Київ, Україна,

ol-ha@ukr.net

***Анотація.** У статті розглянуто обставини створення та діяльність Української служби американської федеральної радіостанції «Голос Америки» на основі попередніх досліджень авторки та нових джерел. Увага акцентується на початковому періоді роботи Української служби – 1949–1952 рр. Саме у цей час в умовах розпалу «холодної війни» було вироблено основні засади та напрямки діяльності Української служби, які стали визначальними на наступні кілька десятиліть та залишаються чинними й сьогодні, через 70 років після її створення.*

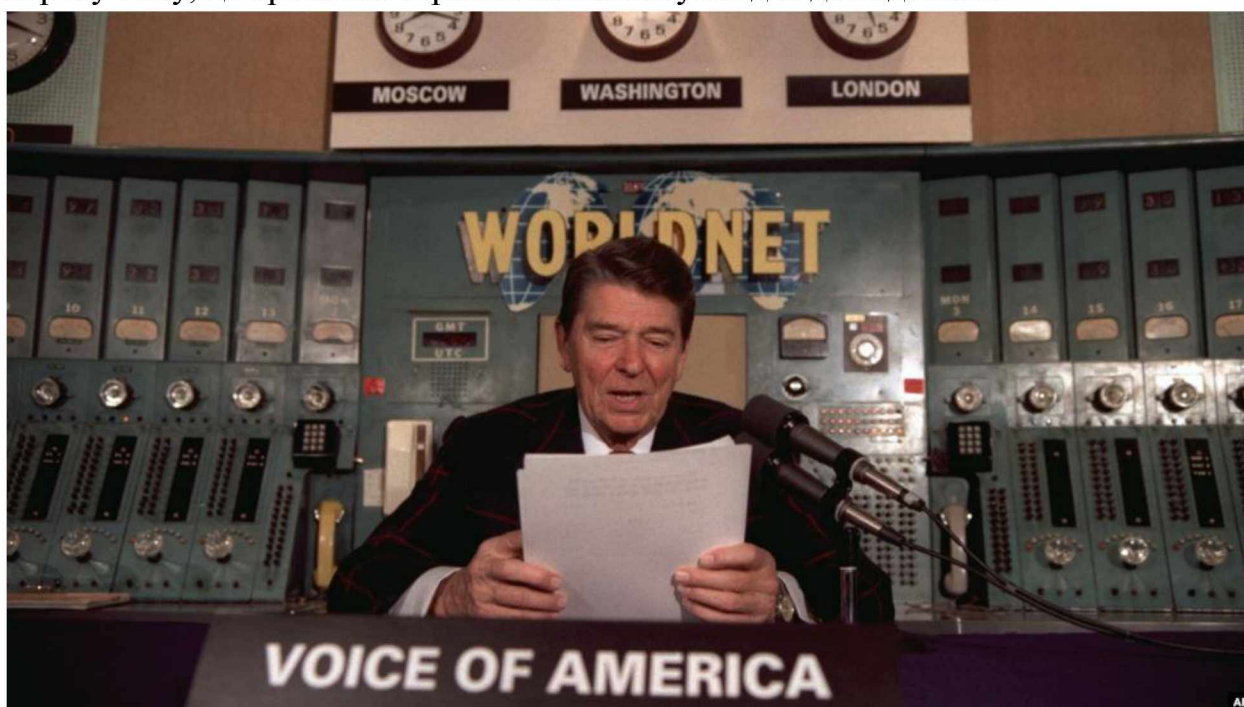
***Ключові слова:** Українська служба «Голосу Америки», Никифор Григорій, «ворожі голоси», «холодна війна», інформаційна боротьба США та СРСР.*

Поза сумнівом, «Голос Америки» належить до основних символів епохи «холодної війни». Чимало людей старшого віку в Україні згадують, як за радянських часів потайки слухали цю заборонену заокеанську радіостанцію, дізнаючись актуальну та цікаву інформацію не лише про США і світ, а й, як це не парадоксально, про Україну й СРСР. Майже чотири десятиліття «Голос Америки» та інші «західні радіоголоси», або «ворожі голоси» (так в СРСР називали зарубіжні радіостанції, що вели мовлення мовами народів СРСР на його території у коротко- та середньохвильовому діапазоні: Російська служба Бі-бі-сі (з 1946 р.), «Голос Америки» (з 1947 р.), «Радіо Свобода» та «Німецька хвиля» (з 1953 р.), «Радіо Ватикану» та інші; на території країн соцтабору вела мовлення «Вільна Європа», яка в 1975 р. об'єдналася із «Радіо Свобода»), слугували альтернативним джерелом інформації для громадян Радянського Союзу та країн соцтабору.

Попри значення «Голосу Америки» як одного з важливих знарядь інформаційної боротьби США з СРСР у контексті «холодної війни», історія діяльності його Української служби залишається малодослідженою. Наразі можна згадати поодинокі дослідження історії мовлення на території СРСР західних радіостанцій загалом та радіопротидії їм радянських спецслужб. Окремі згадки зустрічаються також у

публікаціях про її керівників – видатних діячів української діаспори. Безпосередньо історії Української служби «Голосу Америки» присвячено кілька публікацій авторки даної розвідки [1, 2, 3].

При цьому тема є цікавою і перспективною, адже вивчення діяльності Українського «Голосу Америки» об'єктивно розширює уявлення про зарубіжне радіомовлення в Україні, доповнює історію розвитку української та американської журналістики. Такий стан наукової розробки теми, на нашу думку, пояснюється обмаллю інформації про історію радіостанції та утрудненим доступом до неї. Однак сподіваємося, що з налагодженням роботи архіву Української служби «Голосу Америки» в Українському музеї-архіві у Клівленді (Огайо, США) [4], який утворився пів року тому, ця проблема отримає новий імпульс для дослідження.

Президент США Рональд Рейган перед мікрофоном «Голосу Америки»

«Голос Америки» був заснований урядом США як федеральна радіостанція в 1941 р. у Нью-Йорку (саме там розміщувався його офіс до 1954 року, доки не був перенесений до Вашингтона) у контексті підготовки Сполучених Штатів до вступу у Другу світову війну – «Голос Америки» мав слугувати інформаційною та психологічною протипагою нацистській пропаганді в Європі.

Від початку радіостанція підпорядковувалася створеним урядом США інформаційним структурам (з 1941 р. – Зарубіжна Інформаційна служба США, з 1953 р. – Інформаційне Агентство США), контролювалася та фінансувалася Конгресом. У 1976 р. Статут ГА, укладений 1960 р., було прийнято як закон США. Фінансування «Голосу Америки» здійснюється Конгресом США через Раду з питань мовлення («Broadcasting Board of Governors»), якій підпорядкована ця мультимедійна компанія [5].

Вперше «Голос Америки» «заговорив» 24 лютого 1942 р. німецькою мовою. Досить швидко було налагоджено мовлення також англійською, французькою та італійською мовами. На початку 1943 р. радіостанція мала 27 національних відділів, а в 1944 р. в ефір виходили вже сотні радіогодин понад 40 мовами [6].

З початком «холодної війни» діяльність «Голосу Америки» набула нового змісту – він став одним із важливих інструментів ідеологічного протистояння США та СРСР. Відповідно відбулася переорієнтація у його роботі на СРСР і країни Центрально-Східної Європи. Так 17 лютого 1947 р. розпочала мовлення Російська служба «Голосу Америки».

Але, оскільки СРСР був багатонаціональним державним утворенням, перед керівництвом радіостанції постало завдання організувати мовлення не лише російською, але і мовами інших народів, що проживали на його території [7]. Насамперед українською – мовою другої за кількістю етнічної групи Союзу. Мовлення «Голосу Америки» для українців – нації, що становила найбільшу потенційну загрозу цілісності СРСР (недарма Сталін та радянське керівництво так завзято й цілеспрямовано проводили політику фізичного знищення українців у попередні десятиліття) – об'єктивно відіграло надзвичайно важливу роль в інформаційно-політичній боротьбі з СРСР.

Непрямим свідченням ваги українського мовлення в американсько-радянській інформаційній війні була активна протидія його початку російської діаспори та кремлівських агентів у США. Показовими є спогади про це одного з перших дикторів Української служби «Голосу Америки» Івана Колосіва, який чітко вказував, що «не малу роль в опорі відкриттю Українського відділу відігравали впливові росіяни Америки» [8, с. 2].

Розглядаючи обставини появи Української служби «Голосу Америки», важливо враховувати і чинник української діаспори в США. Якраз у воєнний період відбулося завершення процесу її консолідації та інституалізації (у 1944 році постала центральна координаційна організація українців – Український конгресовий комітет Америки, який дотепер є провідною громадською потугою української діаспори в США). Водночас у перші повоєнні роки українська громада Північної Америки поповнилася учасниками українського національно-визвольного руху з чітко сформованим національно-політичним світоглядом і значним досвідом громадської й політичної діяльності (колишні українські урядовці, військовики, письменники, митці, вчені), які склали так звану третю хвилю еміграції – найбільш інтелектуальну та політично вмотивовану. Завдяки їхній активній позиції щодо необхідності взаємодії з вищою владою США в інтересах українського руху, українська діаспора в цілому почала цілеспрямовано інтегруватися у суспільно-політичну сферу США. Одним із її найважливіших завдань стало сприяти розпаду СРСР та здобуттю Україною незалежності. Саме ця найактивніша частина української громади в США ініціювала звернення етнічних українців – громадян США до своїх конгресменів, аби ті лобіювали створення Української служби «Голосу Америки». Американці українського походження надіслали близько 3500 відповідних листів до своїх

конгресменів та державного департаменту США [8, с. 2]. Паралельно з такими ж закликами зверталися й українці, що мешкали в Європі [9].

На фоні формування сприятливої політичної кон'юнктури прохання тисяч українців про мовлення «Голосу Америки» українською були почуті. Аналітики державного департаменту США, який визначав стратегію розвитку радіостанції, добре усвідомлювали, що українці є не менш важливою цільовою аудиторією, ніж російськомовне населення СРСР та Східної Європи. Прикметно, що наступними після Української служби у 1951 р. були створені Латвійська, Литовська та Естонська служби, які вели мовлення на так само не надто лояльний до московської комуністичної влади регіон зі значним потенціалом національно-визвольного руху, що і продемонстрували події розпаду СРСР 1989–1991 рр. Згодом постали Грузинська, Вірменська, Азербайджанська та інші національні служби, спрямовані на радянські соціалістичні республіки.

Тож цілком закономірно, що другою після Російської служби постала Українська. Причому це був перший український радіоголос з-за океану та другий на Заході: до того радіопрограми українською з'явилися на «Радіо Ватикану» – в грудні 1939 р. Інші найпопулярніші та найпотужніші «голоси» «холодної війни» «Радіо Свобода» та «Бі-бі-сі» заговорили українською вже після «Голосу Америки: Українська редакція «Радіо Свобода» існує з 1954 р., а Українська служба «Бі-бі-сі» почала мовлення у 1992 р. після здобуття Україною незалежності.

Позаяк вище керівництво «Голосу Америки» та відповідальні за нього особи в держдепартаменті США покладали на Українську службу великі надії у інформаційно-пропагандистській боротьбі проти СРСР, значної ваги набуло питання вибору її директора. Загалом до підбору директорів національних редакцій ставилися дуже відповідально, адже саме від них залежала організація роботи відділу та реалізація політики радіостанції. У даному випадку йшлося і про підбір працівників, і про вироблення засад роботи служби в межах поставлених керівництвом радіостанції стратегічних завдань [8, с. 2, 3].

За допомогою у створенні служби та з пропозицією очолити її дирекція «Голосу Америки» звернулася до знаного українського громадського і політичного діяча, міністра освіти УНР, очільника низки українських установ в Чехо-Словацькій республіці, лідера українських соціалістів-революціонерів Никифора Яковича Григорієва (1883–1953). На час заснування Української служби «Голосу Америки» він вже десять років жив у США (з осені 1938 року), працював в українських установах і часописах та нещодавно отримав громадянство США (1946 р.).

Може виникнути запитання, чому на цю посаду не запросили іншого авторитетного діяча з української діаспори США, професійного журналіста українського походження, що працював в американських ЗМІ. Зокрема відомо, що тоді вже досить впливовий в урядових колах США Український конгресовий комітет Америки, який долучився до боротьби за відкриття Української служби «Голосу Америки», висував своїх претендентів на цю посаду [10].

*Никифор Григорієв – перший директор
Української служби «Голосу Америки»*

Причина полягає у відповідності Н. Григорієва усім найважливішим критеріям вибору кандидатур на посади керівників національних служб. Хоча нам не довелося знайти офіційні документи із їх переліком, на основі аналізу обрання тих чи інших осіб на ці посади, можемо виокремити наступні критерії: національність (етнічна приналежність), обізнаність із ситуацією на батьківщині, досвід громадської діяльності, професіоналізм, авторитет в національному і фаховому середовищі, а також в медіа, надійність та лояльність до уряду США та його політики, вірність демократичним ідеалам й негативне ставлення до радянської влади. Чи не найкращою ілюстрацією цього є призначення директором Російської

служби радіостанції колишнього радянського комбрига, військового розвідника та дипломата Олександра Барміна, який в 1937 р. емігрував на Захід і розпочав співпрацю зі спецслужбами США, викриваючи комуністичний режим. До слова, його мати та дружина були етнічними українками, а він сам на початку роботи Української служби був уповноваженим контролювати висвітлення нею деяких питань [8, с. 2].

Саме в особі Никифора Григорієва найповніше поєдналися всі ці дані. Він прожив в Україні 37 років, мав значний досвід участі в українському національному русі, належав до його політичного проводу в 1917–1921 рр.: був членом Центральної Ради та її Малої Ради, міністром освіти в трьох урядах УНР, чільним діячем Української партії соціалістів-революціонерів й українських рад військових депутатів, теоретиком національно-державного будівництва в Україні, активним публіцистом та просвітником. На еміграції у Чехословаччині разом Микитою Шаповалом вони заснували потужний український осередок навколо Українського громадського комітету і Празької групи УПСР: Українську господарську академію, Український вищий педагогічний інститут ім. М. Драгоманова, Український інститут громадознавства, Український робітничий інститут тощо. Очолити у 1932 р. Закордонну організацію УПСР, Н. Григорієв спрямував її діяльність на створення єдиного національно-демократичного фронту, співпрацюючи з українськими політичними силами Європи та Америки.

Головними аргументами на користь кандидатури Н. Григорієва для керівництва «Голосу Америки» стали його безкомпромісна позиція щодо більшовицької влади та активна публічна діяльність в Америці. Відразу після переїзду, протягом 1938–1944 рр. і 1946–1947 рр. він об'їхав майже всі міста США та Канади з українськими

громадами з виступами «проти нацизму і за демократію» [11, с. 484-501]. Як політик та політолог він був переконаний, що німецький нацизм і радянський комунізм мають однакову імперсько-шовіністичну сутність, ворожу українству, тому український національно-визвольний рух разом із світовою демократією повинен боротися проти них обох, домагаючись незалежності України [12]. Саме це стало основною ідеєю його виступів та спеціальних англомовних праць «Війна та українська демократія», «Війна, Канада, українці і світ після війни» і «Демократія, її витoki та завдання». Артикульовані Н. Григорієвим тези були оригінальними й водночас відповідали світоглядним засадам демократичного суспільства, тож він швидко здобув увагу американської громадськості та медіа. Діяльність українського політика привернула також увагу вищого керівництва США – у вересні 1942 р. йому запропонувало співпрацю військове командування США [11, с. 495].

Насамперед у ньому вбачали свідомого та послідовного борця за незалежність України, її демократичний розвиток. Це і стало визначальним для керівництва «Голосу Америки» та уряду США. До того ж Н. Григорієв був не лише досвідченим політиком, а й вирізнявся неабиякою енергійністю та активністю, його організаторські здібності були підтверджені усією попередньою діяльністю. З огляду на завдання «Голосу Америки», важливим було і те, що він контактував із сотнями українських громадських діячів, лідерами різних політичних угруповань та організацій в Європі та Америці – у Великій Британії, Німеччині, Франції, Польщі, Швейцарії, Бельгії, США, Канаді, Аргентині і т.д.

Водночас Н. Григорієв мав чималий досвід журналістської, редакторської та публіцистичної роботи. За приблизними підрахунками він був автором понад 250 різноманітних наукових, публіцистичних, методичних праць та художніх творів. Успішною була його діяльність як редактора і видавця, в тому числі таких відомих праських часописів як «Нова Україна» та «Трудова Україна». По приїзді до США він працював журналістом і редактором у популярному українському тижневику «Народна воля» та займався видавничою діяльністю. У 1941 р. також був ведучим української програми на місцевій радіостанції у м. Скентоні, й в 1943 р., у розпал Другої світової війни, намагався організувати трансляцію українського радіомовлення з Америки до Європи. Але тоді реалізувати цей задум не вдалося.

Таким чином, в особі Н. Григорієва поєдналися суспільно-політичні переконання, особисті і професійні якості, які цілком відповідали спрямуванню та завданням «Голосу Америки». Наближені до урядових кіл та Пентагону Арнольд Марголін та Федір Мансветов, які рекомендували його на посаду, відзначали високий професіоналізм, моральність та непримириме ставлення до будь-якої диктатури Н. Григорієва [13]. Зокрема Ф. Мансветов у листі до нього наводив наступні аргументи: «Ваш демократизм – поза сумнівом. Антибільшовизм – випробуваний. Кваліфікації такі, що з ними важко конкурувати» [14]. Також на обранні кандидатури Н. Григорієва наполягало й зовнішньополітичне відомство США [15].

Він одразу погодився на пропозицію допомогти в організації Української служби «Голосу Америки», однак деякий час вагався щодо посади директора. На той

момент (осінь 1948 р.) він керував мережею українських шкіл при Інституті П. Могили у Канаді і не хотів залишати роботу, яка була йому до душі. Але згодом таки зважився і взявся за підбір співробітників Української служби як директор.

На початок її роботи (наприкінці жовтня 1949 р.) штат складали дев'ять постійних працівників та двоє тимчасових. Певною мірою символічно, що вони були з різних регіонів України – Київщини, Лівобережжя, Холмщини, Поділля, Галичини. За словами Н. Григорієва, у такий спосіб Українська служба «Голосу Америки» від самого початку представляла «цілу соборну Україну» [16].

При цьому серед перших співробітників відділу лише один, крім директора, мав досвід роботи диктором на радіо – Іван Колосів, а англійську мову добре знали лише четверо з них. «В перший день початку в короткому слові до нас Н. Григорієв сказав, що нам дано півтора місяця до початку передач..., – згадував І. Колосів про початок підготовки до виходу Української служби в ефір. – Ви маєте для цього всі потрібні словники. І ми почали працювати. Для ефективнішого використання часу працювали за графіком: спочатку перекладали новини і статті з російської мови і лише потрібних для заповнення півгодинної програми (йдеться про випуск новин – *О.С.*). А після цього ми починали пробувати перекладати все потрібне для нашої програми з англійської на українську мову... Новини англійською мовою ми брали з телетайпу – недалеко поставленого в нашому коридорі. Цим телетайпом користувались всі іншомовні відділи, розташовані в нашому коридорі» [8, с. 3]. Пізніше трьох перших дикторів до роботи в ефірі також готував продюсер «Голосу Америки» Тед Малій, який мав українське походження і володів українською мовою.

Перший ефір Української служби «Голосу Америки». У студії працюють диктори Євген Приходько, Олена Нессіна та Іван Колосів. 12 грудня 1949 р. Фото з родинного архіву Н. Григорієва

Через місяць інтенсивної підготовки Українська служба розпочала регулярне мовлення на коротких хвилях з нью-йоркського Брукліна. Перша півгодинна програма українською пролунала в ефірі «Голосу Америки» 12 грудня 1949 р. об 11.00. Її вели диктори Євген Приходько, Олена Нессіна та Іван Колосів [10]. Як згадував цю хвилюючу мить Іван Колосів, «Це вперше з Голосу Америки в етері небесного простору залунала українська мова. І радіохвилі несли її в далеку незабутню Україну до нашого страждального народу та до всіх українців, розсіяних по всьому світі. І поперемінно ми далі читали і читали впевнено і з почуттям гордості. Ми знали, що можливих наших слухачів попереджено у передачах іншого відділу. І ми читали з надією, що відтепер кожного дня будемо зустрічатися в етері з нашими слухачами» [8, с. 4].

Фото на згадку про перший день мовлення Української служби «Голосу Америки»: співробітники служби на чолі з її директором Н.Григорієвим та заступником директора радіостанції «Голос Америки» А.Пуганом. 12 грудня 1949 р. Світлина з родинного архіву Н. Григорієва

Привітати Українську службу із першим виходом в ефір прийшов заступник директора радіостанції А. Пуган з колегами, і цей урочистий момент було зафіксовано на кількох пам'ятних фото, які ми тут публікуємо. Запис першої програми поки що відшукати не вдалося, але у родинному архіві Н Григорієва (Меріленд, США) зберігся один із перших записів Української служби – повідомлення про установчий з'їзд Міжнародної конфедерації вільних профспілок тривалістю майже 8 хвилин, зачитане Никифором Григорієвим [17].

На початку мовлення Української служби його обсяг зріс від першої півгодинної програми до п'яти годин на добу для українського населення СРСР, в тому числі однієї години для українців на Далекому Сході СРСР [2, с. 62]. Загалом на середину 1951 р. «Голос Америки» «говорив» 45 мовами, а загальна кількість ефірного часу складала близько 400 годин на тиждень у прямому ефірі. Як свідчить постанова ЦК КПРС від 15 липня 1960 р. «Про заходи активної протидії ворожій радіопропаганді,

спрямованій для населення СРСР», «Голос Америки» транслював щодня по 16,5 годин для СРСР, у тому числі російською мовою – 8 годин, українською – 2 години. Загальна тривалість програм «ворожих голосів» тоді досягала 50 годин на добу на різних радіостанціях і різними мовами. З них до 40 годин на день – російською [18].

Про що ж і як розповідала Українська служба «Голосу Америки»? У цілому в своїй роботі вона, як і інші національні служби, насамперед керувалася основними засадам редакційно-інформаційної політики радіостанції. Ще під час першого ефіру радіостанції (24 лютого 1942 р.) було задекларовано її кредо, що лишається чинним дотепер: «Новини можуть бути добрими чи поганими, але ми завжди говоритимемо вам правду» [6]. Основним завданням «Голосу Америки» було (і є) слугувати надійним джерелом чіткої, повної, збалансованої та об'єктивної інформації для тих, хто прагне отримати правдиві новини і сповідує демократичні цінності. В офіційних документах, що висвітлюють принципи роботи радіостанції підкреслюється, що вона не є речником уряду США чи виразником позиції будь-якої особи або групи, а її журналісти суворо дотримуються найвищих професійних стандартів (Статут «Голосу Америки», утверджений в 1960 р., який гарантує незалежність та об'єктивність інформаційної політики радіостанції, у 1976 р. було прийнято як закон США та завізовано президентом Дж. Фордом) [19]. Чітке та послідовне виконання цих настанов з перших днів роботи радіостанції забезпечило їй репутацію виваженого та достовірного міжнародного джерела інформації в усьому світі. І це визнавало навіть керівництво СРСР, яке глушило її сигнал [20].

При цьому, дотримуючись стандартів журналістської етики та загальнополітичних настанов керівництва «Голосу Америки», Українська служба мала можливість самостійно створювати свою програму передач та визначати їх ідейне наповнення. Ключову роль у формуванні засад діяльності Української служби, поза сумнівом, відіграв перший директор Никифор Григорієв [8, с. 3], який скеровував її роботу відповідно до власних світоглядних імперативів і політичного досвіду. Останній підказував йому, що у визначенні напрямку роботи, змістовного та ідейного наповнення програм відділу головну роль має відігравати специфіка становища його цільової аудиторії – українців.

Найважливішим завданням Української служби він вважав культурно-просвітницьку роботу, аргументуючи це нагальною потребою українського народу заповнити духовний вакуум, утворений внаслідок національних катастроф, що поневолили і роз'єднали українську націю у XX столітті. «Ми проїли надбання предків, а самі не мали змоги ширше працювати коло того. Нове покоління виростало в умовах боротьби і недооцінювало культури, на якій будується політика, – стверджував він. – Тепер Голос Америки єднає українців по всьому світу пригадуванням їм їх спільного історичного і сучасного культурного скарбу, помагає скласти єдиний культурний смак і погляд, і рівень і т.п.» [21].

Поряд з інформуванням про поточні події та політику США, магістральним напрямом діяльності Української служби стала культурно-просвітницька діяльність, спрямована на ознайомлення слухачів з історією і культурою українського народу,

формування національного світогляду. З цією метою ефір максимально наповнювався історичними, політичними, літературними, культурно-мистецькими програмами.

Значна увага приділялася особистісному виміру української історії та культури – визначним українським політикам, громадським та культурним діячам, історичним постатям, письменникам, які мали вплив на становлення та розвиток української нації. Наприклад, до днів народження, смерті чи ювілеїв діяльності було проведено передачі про життєвий шлях та внесок у розвиток української культури, науки і державотворення М. Грушевського, Д. Дорошенка, С. Єфремова, Л. Українки, І. Котляревського, М. Гоголя, Б. Грінченка, В. Стефаника, М. Коцюбинського, П. Куліша, Г. Сковороди, В. Винниченка, О. Олеса, І. Нечуя-Левицького, М. Кропивницького та багатьох інших. У шевченкові дні чи не половина ефірного часу присвячувалася життю та творчості Тараса Шевченка. З ініціативи Н. Григорієва було підготовлено низку програм про ідеологів народництва, чії концепції лягли в основу українського національно-демократичного руху – І. Герцена, М. Добролюбова, М. Драгоманова. Перерахувати усі персоналії, про які розповідав Український «Голос Америки», неможливо, адже щодня було по дві-три такі передачі. Не менше просвітницьких програм було проведено до річниць визначних історичних подій в Україні, зокрема низку передач було присвячено подіям 1917 р., Українській революції загалом, її окремим аспектам та етапам (проголошення універсалів Центральної Ради, жовтневий більшовицький переворот та листопадові події у Києві 1917 р., перший з'їзд рад у Києві, Зимовий похід) тощо.

Оскільки головним завданням, яке ставили перед Українською службою Н. Григоріїв та вище керівництво радіостанції, було викриття радянсько-більшовицької влади як тоталітарної та окупаційної, велика частина ефірного часу приділялася висвітленню й інтерпретації тих чи інших дій Москви, спрямованих проти українського та інших народів СРСР. Одні лише назви радіопрограм початку «холодної війни» розкривають увесь спектр піднятих Українською службою проблем: «Диктаторський режим в СРСР», «Національна політика в СРСР», «Чекісти і людське життя», «НЕП і колективізація в Україні», «Методи радянської індустріалізації», «Цифри голоду в Україні», «Марксизм і релігія в СРСР», «Доля українських письменників», «Українська інтелігенція на Соловках», «Самогубство Скрипника» тощо. Важливо, що ці програми були не суто декларативними, а добре підготовленими аналітичними оглядами. Прикладом може слугувати окрема програма, проведена в 1951 р. у річницю «Сталінської конституції», в якій на конкретних прикладах було продемонстровано, як статті конституції СРСР розходяться з реальним життям в Україні [22, с. 1-2]. Також показовою є ґрунтовна аналітична програма в трьох частинах, присвячена злочинам Сталіна та його посіпак, з нагоди смерті «вождя народів» 5 березня 1953 р. У ній акцентувалася увага на політиці Сталіна щодо України, спрямованій на фізичне винищення та психологічний тиск на українців – голодомор 1932–1933 рр., голод 1946–1947 рр., знищення української інтелігенції, заслання мільйонів українців у концтабори [8, с. 7]. Спеціальними програмами було відзначено усі роковини виявів більшовицького

терору в Україні, у тому числі десяту річницю масового вбивства політв'язнів при відступі Червоної Армії з Харкова у 1941 р., події на Західній Україні в ході її «возз'єднання» з УРСР, арешт Л. Курбаса та інших найпомітніших українських митців [22, с. 2].

ARTICLES BROADCAST BY THE UKRAINIAN UNIT INC. 1949		
Broadcast on:	Title	Minutes
December 12	First Elections in USSR (1937)	4:25
December 23	Ukrainian Shevchenko Society	5:30
1950		
January 6	Interview with Mykhailo Kyrylo (Conductor of the Ukrainian Bandurist Chorus)	5:30
January 6	Ukrainian Carol "Schedryk" in English	1:45
January 7	Christmas Carol "Dobryi vesair Tobdi..."	1:20
January 8	Fourteen Points of President Wilson	4:00
January 14	"Ivan the Terrible"	5:25
January 15	(Von Eckhardt's Book)	2:30
January 21	Polka-Song "Oj kotylasja sorja is saba"	2:30
January 22	Alex. Herzen Death Anniversary	5:30
January 22	Forced Collectivization in Western Ukraine	5:30
January 25	Sovietism and Western Ukraine	4:30
January 25	Advice to Ukrainian Publishing Department	6:50
January 28	Conference of Ukrainian Writers in 1927	5:40
January 29	Installation of the Soviet Government in the Ukraine	5:30
February 2	New Ukrainian Ryler	3:15
February 5	Debrubov	2:40
February 5	Ukrainian historical song "Chervona Kalyna"	2:15
February 12	Kozak Song "Fight for Liberty"	3:00
February 21	Servant begins his Work	3:00

March 5	Interview with Gloria Chodak Sherbatska	7:35
March 9	"The Wolf and the Lamb" (Children)	4:30
March 17	Ukraine Independence	1:30
April 9	Talk Song (Bandurist Chorus under Dr. Kyrylo)	4:00
April 15	"Gerasen"	4:15
April 22	"O. Kravchuk"	4:15
April 22	Soviet People's Songs	8:00
April 22	Soviet Writers	5:15
April 25	14th Anniversary of Soviet Communism	4:20
April 27	"MIST"	3:45
April 28	German Occupation of the Ukraine in 1918	5:00
May 13	Death Anniversary of Mykhailo Knyshyn	9:15
May 14	Anniversary of Shevchenko's Release from Exile	5:35
May 17	"The Secret"	5:15
May 20	Destiny of Historical Belian in Kiev	4:25
May 21	Interview with Mr. V. Sokol, Ukrainian worker at the Chrysler factory in Detroit, and GID Union	11:05
May 28	Two Friends (Death Anniversary)	7:15
May 30	Ukrainian Soldier's Song "The Fight on the Cossack"	1:00
June 9	The 1924 Year in Moscow	5:20
June 13	"Myryslav's Soldier"	4:00
June 14	Destiny of Rishch	4:15
June 18	Ukrainian Free Academy of Science	5:00
June 20	M. Bruchmann	7:45
June 21	"When Chybalanka"	4:15
July 3	"D.P. Letter"	7:30
July 6	"The Letter from a D.P." (Shevchenko)	4:30
July 7	Marie Sabina	3:00
July 9	Ukrainians in the USA	10:30
July 19	The Fate of the Ukrainian Writers	8:05
July 22	Communists on Records	1:20
July 23	"O. Glas"	11:50
July 23	Abolition of the Relationship	7:10
July 27	V. Vymyshchak	12:10
July 31	"Vagner's War"	4:30

August 1	Lesya Ukrainka	9:35
August 5	P. Kulish and Hanna Barvinsk	6:20
August 5	Democratic Press in the Western Ukraine	9:55
August 6	Daylight work for Ukrainian	2:40
August 6	Kolhosapi	
August 7	Fate of A. Blok and the Sovietophil Press in Western Ukraine	6:00
August 8	Ukrainian writer Yuri Fedkovych	2:35
August 9	Mr. Boris Khilimov	12:35
August 10	Marko Vovchok	5:30
August 11	"Arkhypp Kuznitski"	3:00
August 12	Tolodypyr Bandilenko	9:45
August 12	Kasenka	4:30
August 13	Ivan Franko on Communism	7:35
August 15	Overview Mr. Didenko	13:50
August 17	Mr. Karasenko on his impressions in the USA	13:45
August 20	Ukrainian People's Homes in USA	10:10
August 21	Ukrainian Schools in the USA	11:10
August 26	Mykhailo Chumyrenko	4:05
August 29	Staritska-Chernishivska	3:40
September 3	Interview with the Ukrainian Youth	7:00
September 4	Interview with the Delegates of the Conference of the "Ukrainian Professionalists" and the "Democratic Association of the Ukrainian Victims of the Soviet Repression"	10:25
September 7	Olexa Storozhenko	4:45
September 10	"On the American Farm"	10:00
September 12	"Why did I reject Communism?" (L. Gaiduk)	10:15
September 15	"Ivan Tolbylevych"	9:10
September 16	"Tigerhunters" by I. Bohriany	7:10
September 19	"Tigerhunters" by I. Bohriany	14:30
September 20	"Tigerhunters" by I. Bohriany	8:30
September 21	Alexander Koshets	14:20
September 23	Ukrainian Press in USA	13:55
September 24	Ukrainian Memorial Dedication	11:30
September 27	"Why I don't want to go Home" (Bohriany)	10:00
September 28	"Why I don't want to go Home" (#2) (Bohriany)	10:10
September 29	Mykhailo Hrushevskiy	9:55
September 30	Ukrainian Brotherhood Association in USA	11:35

Розклад радіопрограм Української служби «Голосу Америки» в 1949–1952 рр. Родинний архів Н.Григорієва

Досить детально Українська служба висвітлювала тодішнє становище в УРСР – нестерпні умови праці у колгоспах і на виробництві, катування у тюрмах, злочинно-безвідповідальну політику місцевої влади у сільському господарстві, промисловості, культурі. Серед іншого цим проблемам було присвячено передачі «Нова кампанія проти українських селян», «Трудодні в радянських колгоспах», «Українське громадське життя в СРСР», «Українці в Сибіру», «Українське мистецтво під диктатурою», «Руйнування історичних цінностей в Києві», «Радянська педагогіка», «Щасливі діти в Радянській Україні» та ін. Здобуту журналістами інформацію ілюстрували повідомлення очевидців. Зокрема, співробітникам служби вдалося записати інтерв'ю із колишньою вчителькою з УРСР про заідеологізовану радянську систему освіти. Диктори зачитували також спогади колишніх політв'язнів про їхнє перебування у радянських тюрмах і концтаборах [23, р. 4-6, 8-9, 11-16].

Тематично підібрані уривки із художніх творів українських письменників додавали образності відомостям про становище українського народу та злочини проти нього сталінського режиму. Наприклад, після передачі про вбивство С. Кірова у 1934 р., яке поклало початок масовим репресіям в СРСР, було зачитано твір С. Підгайного «Недостріляні» про те, як смерть комуністичного діяча позначилася на долі радянських політв'язнів. Регулярно зачитувалися уривки із заборонених в Союзі творів Івана Багряного «Тигролови» і «Сад Гетсиманський», з неопублікованого

роману Володимира Винниченка «Слово за тобою, Сталін» та його публіцистичної праці «Заповіт борцям за визволення» [23, р. 6-9, 12-18].

Не менш вражаючими для слухачів з СРСР були програми, що висвітлювали життя та політичні позиції повоєнної еміграції в Америці та Європі, їхні оцінки становища українського народу в СРСР. Зокрема, журналісти Української служби брали інтерв'ю у переміщених осіб та репатріантів, які вдруге втекли з Союзу. Наприклад, Іван Колосів згадував одне з перших своїх інтерв'ю – з українською селянською родиною, що прибула до США з таборів ДіПі в Німеччині: «Батько родини, розповідаючи про тяжку працю в колгоспі, пересипав розповідь влучними селянськими виразами і при цьому посилав прокляття на адресу Сталіна, голови колгоспу, бригадирів та інших партійних посіпак. Нічого не вирізувалося із записаного на стрічку і так передавалося в нашій програмі» [8, с. 6]. В ефірі лунали й думки відомих українських емігрантів на кшталт «Листа від «переміщених осіб» або «Чому я не хочу повертатися додому» І. Багряного, «Чому я відкидаю комунізм» Л. Омелюка, їхні звернення до співвітчизників чи політичних сил («Лист В. Винниченка до комуністів та соціалістів Європи й Америки») [23, р. 3, 10-12, 17].

Водночас одним з головних завдань «Голосу Америки» було інформувати про події та життя в США, висвітлювати позицію влади та громадськості щодо найважливіших міжнародних проблем, ситуацію в інших країнах, популяризувати історію й культуру США, американський спосіб життя. Тому так чи так всі національні служби радіостанції приділяли цьому значну увагу. Зокрема, Українська служба знайомила своїх слухачів з історією та сьогоденням Америки (цьому було присвячено програми на кшталт «Декларація незалежності США», «14 пунктів Президента Вільсона», «Дж. Вашингтон (Вашингтон і Шевченко)», «Демократія в США», «Америка – багатонаціональна країна», «Різдво у США» тощо) [23, р. 6-19]. Інформаційне наповнення цих передач, особливо якщо проводилися паралелі із вітчизняною історією чи сьогоденням, слугувало потужною психологічною та ідеологічною «зброєю» проти радянського режиму.

Найбільший інтерес у слухачької аудиторії Української служби закономірно викликали передачі про життя американців українського походження. З ініціативи Н. Григорієва до них додавалися відомості про українців у сусідній Канаді, де вони мали ще більше можливостей для національного самовиявлення. Так, журналісти Української служби якнайширше висвітлювали українське громадське та культурне життя у США і Канаді з акцентом на вільному розвитку там української культури та науки. Зокрема, в таких передачах як «Українська вільна академія наук», «Українські народні доми в США», «Українська преса в США», «Український інститут у Канаді», «Українські науковці США та Канади», «Українці в Голівуді». Багато уваги приділялося різним аспектам соціально-економічного життя, на перший погляд не дуже значущим, проте важливим побутовим моментам – «На американській фермі», «Колгоспи в СРСР та приватні ферми в США», «Вартість автомобілів у США і СРСР» тощо [23, р. 1-19]. Такі деталі, як вартість (а отже – доступність) автомобіля чи

можливість мати приватне житло, вести власне господарство, були найкращими ілюстраціями розповідей про життя в Америці.

У форматі новин Українська служба висвітлювала найважливіші події в житті української діаспори Північної Америки: з'їзди українських громад та політичних і наукових організацій, зокрема УККА й Української вільної академії наук, роботу українців у канадських та американських органах влади тощо (часто саме такі повідомлення «Голосу Америки» чи «Радіо Свободи» були важливими джерелами інформації про життя та діяльність української діаспори в США та Канаді не лише для звичайних українців, а й для радянських спецслужб). Також журналісти відділу ретельно відстежували реакцію української громади та преси США і Канади на події, що відбувалися в Україні [23, р. 3-11, 14-18].

Завдяки особистим зв'язкам Н. Григорієва слухачі Українського «Голосу Америки» отримували інформацію про життя українців по всьому світу. Також він часто звертався до фахівців у певних сферах, зокрема літературознавців чи мистецтвознавців, з проханням підготувати спеціальні матеріали для «Голосу Америки» (гонорари за це не були передбачені, тож доводилося розраховувати на свої знайомства та добру волю того чи іншого спеціаліста співпрацювати із Українською службою). Так з різних країн директору Української служби надсилали повідомлення, відгуки, нові літературні твори, навіть ще не опубліковані. Все це, а також листи українців з Польщі, Австрії, Франції, Англії, Австралії, Аргентини, Кореї та інших країн, зачитувалися в ефірі [8, с. 5-6; 23].

Культурно-просвітницька місія Української служби не вичерпувалася історичними чи політичними екскурсами в минуле та інформуванням про події в реальному часі. Досить потужним був літературно-мистецький блок програм, що теж мав виразне україноцентричне спрямування. Зокрема, слухачі мали можливість дізнатися про заборонену (а отже – цілком невідому) в УРСР українську емігрантську літературу та її авторів, почути уривки окремих творів. Наприклад, роман Докії Гуменної «Діти Чумацького шляху» чи повість Оксани Драгоманової «По той бік світу» про українців в Аргентині [22, с. 2].

В ефірі Українського «Голосу Америки» постійно лунала українська музика – колядки, щедрівки, інші обрядові та народні пісні, козацькі думи. А також уривки з українських опер і класичні твори українських композиторів, зокрема Миколи Лисенка та Кирила Стеценка, записи у виконанні Української капели бандуристів під орудою Григорія Китастого. Музичне оформлення супроводжувало й поезію, яка теж часто лунала в ефірі Українського «Голосу Америки» поряд із гуморесками, байками, фейлетонами, сатиричними оповіданнями Леоніда Глібова та інших українських письменників, виступами відомих акторів-емігрантів, як, приміром, Йосип Гірняк з театру Леся Курбаса [8, с. 10; 23, р. 1-19].

Можемо стверджувати, що попри ідеологічний підтекст роботи радіостанції та виконання нею по суті політичного замовлення вищого керівництва США в розпал «холодної війни», Українська служба не перетворилася на знаряддя пропаганди. Навіть побіжний огляд її програм засвідчує, що головна увага приділялася не стільки

політичним і громадським питанням, скільки культурі. Саме через літературу та музику, на прикладах життя і творчості відомих українських митців, діяльності українських політиків розкривалася історія українського народу та поточна ситуація в Україні. У цьому полягає головна особливість роботи Української служби, що вирізняє її серед інших служб «Голосу Америки», де більшу частину інформаційного блоку становили політичні новини, розгляд та інтерпретація подій міжнародного й американського суспільного життя.

При цьому Українська служба часто критикувалася як частиною української діаспори (переважно правими силами) так і деякими американськими журналістами, які хотіли чути від неї більш різку критику радянської влади та вважали, що на фоні «могутньої совєтської пропаганди» Український «Голос Америки» виглядає менш емоційним і переконливим [8, с. 9]. Однак, маємо нагадати, що, на відміну від національних діаспор та громадських груп, які були вільні у формулюванні своєї позиції щодо СРСР, Українська служба як підрозділ федеральної радіостанції мала керуватися стандартами журналістської роботи (про що йшлося вище), а її працівники були на державній службі.

Аналіз щоденної сітки програм Української служби за 1949–1952 рр., тобто за керівництва Н. Григорієва, засвідчує, що його працівники здійснювали колосальну роботу – і за об'ємом, і за значенням. Кожна радіопрограма, фактично – кожна хвилина ефіру, були заповнені інформацією про Україну, українців, українську історію, культуру, становище українського народу. Та, даючи цінний матеріал для роздумів про сучасність та перспективи української нації, відділ не перевантажував слухачів суперечливими викладами, не нав'язував свою позицію, намагався об'єктивно інформувати і вже цим спонукати до самостійних висновків. Водночас радіостанція мала свій оригінальний стиль та сповідувала демократичні цінності, зокрема пріоритет вільного розвитку націй та особистості.

Після смерті першого директора в 1953 р. Українська служба «Голосу Америки» продовжувала працювати у визначених ним напрямках. Як зауважив Іван Колосів, Никифор Григоріїв «створив фундамент для Українського відділу. Пізніше до його програм тільки додавалося те, що робило ці програми значно кращими, цікавішими для слухачів»[8, с. 7]. Привертає увагу й традиція, що ведеться у службі від нього – її очільниками ставали не лише професіонали-журналісти, а й авторитетні українські громадські діячі, зокрема Євгенія Залевська (1953–1955), Володимир Кедровський (1955–1963), Дмитро Корбутяк (1963–1964), Михайло Терпак (1964–1977), Оксана Драган (1977–1988), Микола Французенко (1988–1991), Володимир Біляїв (1991–1998), Лідія Рудинс (1999–2005), Адріян Кармазин (2005–2015), Мирослава Гонгадзе (з 2015 р.). Усі вони намагалися зберегти і продовжити започатковані Никифором Григорієвим принципи роботи. Окрім інформування про події в світі, Америці та Україні, основними завданнями Української служби залишалися культурно-просвітницька робота, викриття радянсько-комуністичного режиму, популяризація демократичних цінностей, ідеї незалежності України та згуртування навколо неї українців.

Слід зазначити, що до кінця 1980-х років спецслужби СРСР чинили значні перешкоди трансляції передач «Голосу Америки» (як і решти «ворожих голосів») – глушили його сигнал на своїй території та у країнах соцтабору з допомогою генераторів електронних шумів (радіостанцій постановки перешкод або «глушників»). «Радіоелектронну боротьбу» з «Голосом Америки» почали з лютого 1948 р., тобто від початку його мовлення російською. Тих, кому вдавалося «впіймати» на коротких хвилях сигнал цієї забороненої в Союзі радіостанції, переслідували.

Найпопулярніші короткохвильові приймачі, на яких в СРСР слухали «ворожі голоси» у період «холодної війни»

Так само «глушили» й інші «ворожі голоси», порушуючи найважливіші міжнародні домовленості, зокрема Декларацію прав людини, та ігноруючи засудження цих дій ООН (після появи відповідної резолюції ООН в 1950 р. СРСР лише посилив глушіння). Для цього було встановлено понад дві тисячі спеціальних передавачів, що здійснювали «радіопротидію». За архівними документами спецслужб, в Україні було понад 300 таких передавачів, з них 72 – у Києві та під Києвом (а також в Дніпропетровську (Дніпрі), Одесі, Чернівцях, Львові, Донецьку, Харкові, Сімферополі, Ужгороді). З 1957 р. діяла спеціальна служба радіоперехоплень, створена Державним комітетом Ради Міністрів УРСР по телебаченню і радіомовленню. Технічні завдання (у який спосіб, на яких частотах і в який час глушити) давав Центральний пункт Особливої служби Міністерства зв'язку СРСР [18].

В Україні досі залишилося чимало «вишок глушіння». На фото – одна з них, розташована у Харкові на Салтівці

Поряд із глушінням використовували й інший метод протидії – контрпропаганду. У 1965 р. в Україні було створено радіо «Промінь», фактично аналог московського «Маяка», що працював з 1964 р. Втім, іномовлення в УРСР існувало з 1950 р., коли почала роботу радіостанція з ефірною назвою «Радіо Київ» (в 1991 р. вона трансформувалося у Всесвітню службу радіомовлення України з ефірною назвою «Радіо Україна») [25].

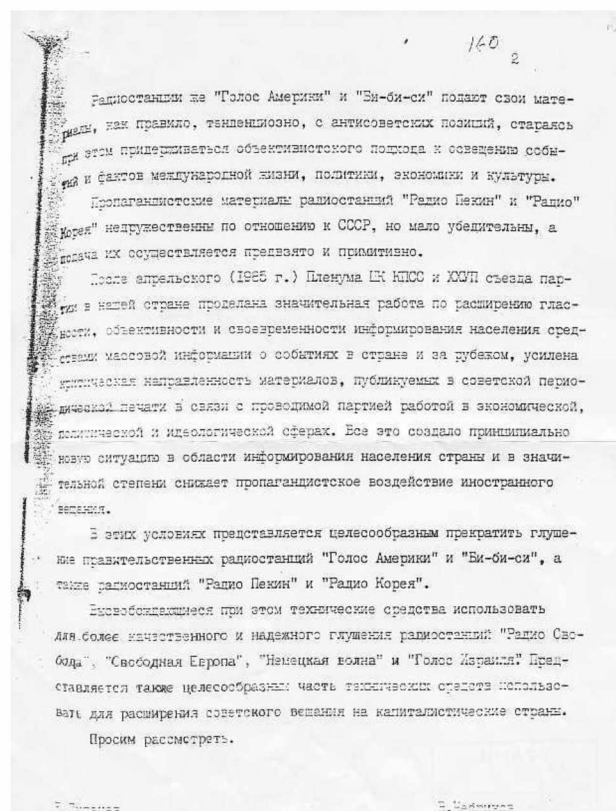
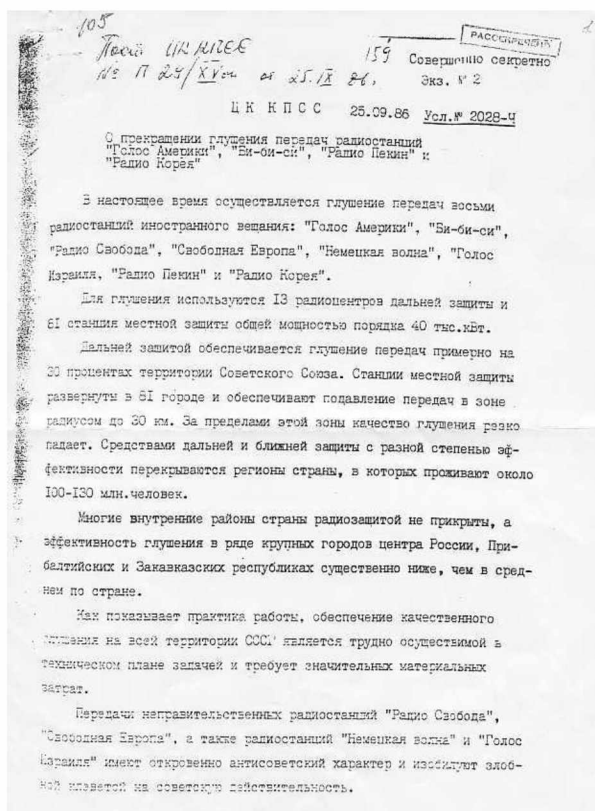

Карикатури в радянській пресі на слухачів «Голосу Америки»: обкладинка журналу «Перець» із зображенням громадянина, який слухає найпопулярніші західні радіостанції. 1963 р.; карикатура худ. А. Бордуніса на слухача «Голосу Америки» (джерело: Fru-polit.livejournal.com)

Прикметно, що «радіопротидія» була досить чутливою до політичної обстановки, і часто слугувала показником рівня напруги в політично-ідеологічній боротьбі США та СРСР. У періоди відносного «потепління» радянсько-американських відносин глушіння «Голосу Америки» послаблювалося або й тимчасово припинялося. Наприклад, під час візиту М. Хрущова до США у вересні 1959 р. чи в 1963 р. внаслідок публічного заклику Дж. Кеннеді припинити «холодну війну». Проте із введенням військ країн Об'єднання Варшавського договору у Чехословаччину в 1968 р. глушіння було відновлене. Чергове послаблення глушіння «Голосу Америки» відбулося під час Гельсінкської конференції з безпеки і співробітництва в Європі 1973 р. Ввід радянських військ до Афганістану й відповідна реакція Заходу на це, що виявилася в тому числі й в інформаційній політиці «Голосу Америки», закономірно призвели до посилення «радіоборотьби» з боку СРСР.

З початком Перебудови в СРСР умови роботи Української служби дещо змінилися: «придушення антирадянського мовлення», в тому числі «Голосу Америки» суттєво зменшилося, а слухачів «ворожих голосів» припинили переслідувати. 23 травня 1987 р. глушіння «Голосу Америки» і ще кількох західних радіостанцій зупинили. Зрештою, у кінці листопада 1988 р. за ініційованим М. Горбачовим рішенням Політбюро ЦК КПРС про цілковите усунення радіоперешкод у СРСР глушіння було остаточно припинено.

Постанова про припинення глушіння в СРСР західних радіостанцій за підписом Є. Лігачова та В. Чебрикова «О прекращении глушения передач радиостанций "Голос Америки", "Би-би-си", "Радио Пекин" и "Радио Корея"». 25.09.1986 (Російський державний архів новітньої історії, <https://ed-glezin.livejournal.com/848461.html>)

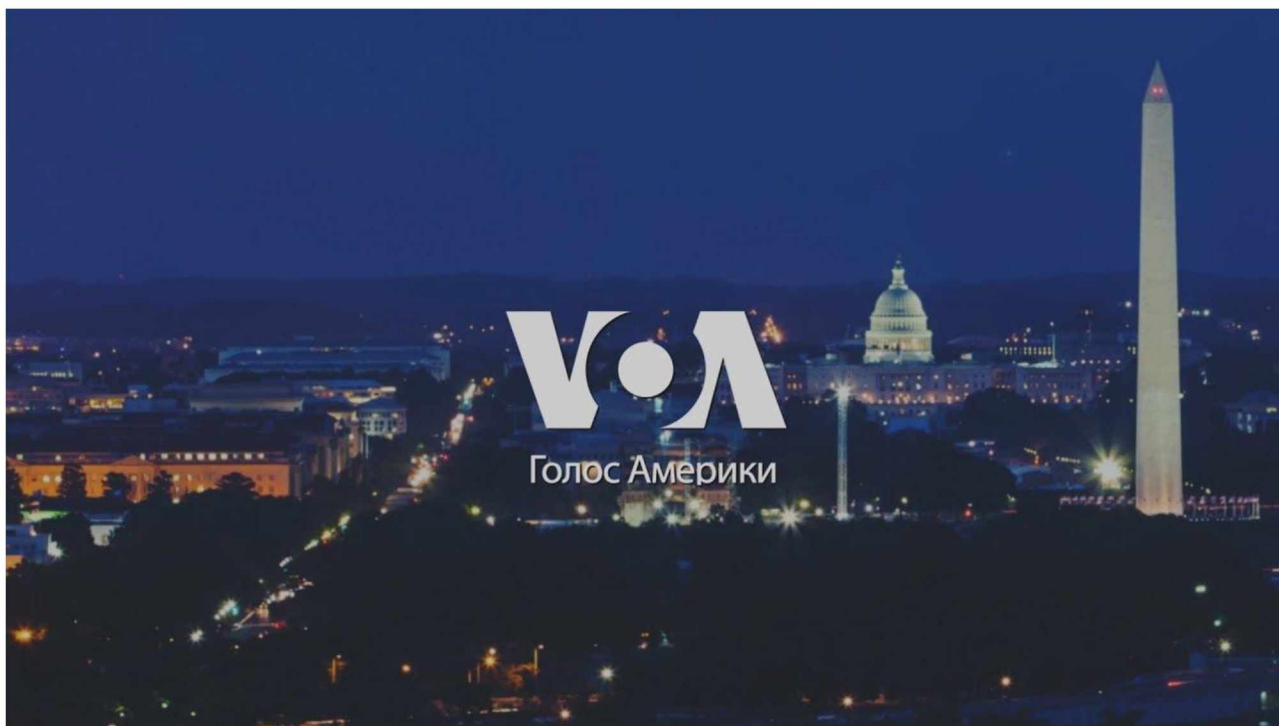
При цьому прикметно, що за даними американських досліджень, з усіх зарубіжних радіостанцій в СРСР «Голос Америки» мав найбільше слухачів – близько 30 млн. осіб в 1980-х рр. Про чисельність аудиторії власне Української служби інформації немає, однак є непрямі свідчення, що вказують на значний відсоток тих, хто міг слухати її передачі. Так, у доповідній записці першому секретарю ЦК КПУ П. Шелесту від 4 вересня 1970 р. наголошувалося: «Останнім часом значно зросла активність зарубіжних радіостанцій, зокрема тих, які ведуть передачі на Українську РСР. По території республіки, за винятком районів, у яких здійснюється глушіння ворожих радіостанцій, досить чітко прослуховуються передачі радіостанцій «Голос Америки», «Вільна Європа», «Свобода», «Німецька хвиля», «Бі-бі-сі», Албанії, Китаю

та інших. Частина з них ведуть передачі українською мовою більш ніж на 30 частотах і, очевидно, прослуховуються значною кількістю радіослухачів республіки» [18].

Цікавими є результати соціологічного дослідження «Аудиторія західного радіо серед студентів м. Києва», проведеного у 1985 р. Інститутом соціологічних досліджень АН СРСР, що дають певне уявлення про слухачку аудиторію Української служби «Голосу Америки». Загальна кількість слухачів «західних голосів» серед студентів Києва становила тоді 58%. При цьому у дослідженні було простежено, які саме передачі найбільше слухало студентство: після музичних програм, найпопулярнішими були програми суспільно-політичного спрямування – новини, міжнародні коментарі, інформація про ситуацію в країні. Цілком поділяємо думку українського дослідника Юрія Каганова, що зацікавлення молодіжної аудиторії музичними програмами зарубіжних радіостанцій було «не суто культурницьким чинником, а потужним фактором формування світоглядної і політичної позиції молоді» [18]. Цю тезу цілком можна екстраполювати на Український «Голос Америки» і, виходячи з цього, стверджувати, що його завдання в інформаційній війні з СРСР було виконане. Події кінця 1980-х – початку 1990-х років в Україні та всьому СРСР опосередковано це підтвердили.

Після розпаду СРСР й утворення незалежної української держави, Українська служба «Голосу Америки» продовжувала відігравати важливу роль у формуванні її громадянського суспільства, утвердженні демократичних свобод, зокрема свободи слова, і розвитку національних незалежних мас-медіа. Із середини 1992 року Українська служба почала мовлення у внутрішньому радіоефірі України та деяких FM станцій. Тоді ж за безпосередньої участі Адріана Кармазіна було відкрито власний корпункт у Києві, згодом – в Одесі, Харкові, Дніпропетровську (нині – Дніпро). Слухачка аудиторія Української служби на 2004 р. становила близько 5 млн. осіб. До кінця 2008 року вона транслювала п'ять ефірних годин щотижня.

З 2004 р. відповідно до нових завдань США на міжнародній арені (боротьба з міжнародним тероризмом) збільшився обсяг мовлення радіостанції на країни Близького Сходу та Південно-Східної Азії. Натомість послідовно згорталось радіомовлення у країнах Європи, що вступили до НАТО, Європейського союзу, а також у пострадянських країнах Східної Європи з демократичним суспільством та власними незалежними медіа. У цьому переліку опинилася і Україна: 31 грудня 2008 р., менш ніж за рік до 60-річчя від заснування Української служби, було припинено радіомовлення українською [26].

Заставка до відеопрограм Української служби «Голосу Америки» на її ютуб-каналі

Водночас з 1990-х років «Голос Америки» стає потужною мультимедійною радіотелеелектронною системою та виходить у телеефір і в інтернетпростір. В Україні також все більшої ваги набували телепрограми Української служби. Причому «Голос Америки» став першим західним мовником, що вийшов у телеефір України [27]. Із січня 1993 р. Українська служба транслює через українське телебачення щотижневий тележурнал «Вікно в Америку», з 2004 р. – щоденну програму новин «Час–Time», з 2014–2015 рр. – «Прайм Time з Мирославою Гонгадзе» та російськомовний щоденний випуск новин «Студия Вашингтон», проводить регулярні та спеціальні прямі ефіри з різними телеканалами України. Загалом «Українська служба» співпрацює з понад 20 телеканалами в Україні, головні партнери «Голосу Америки» на українському телебаченні – Суспільне телебачення (раніше – 1-й національний канал), 5-й, 24-й канали, ЕспресоTV, ICTV. Загалом Українська служба «Голосу Америки» донедавна (станом на 2017 р.) транслювала понад 2,5 години телепрограм щотижня. Щотижнева телеаудиторія Українського «Голосу Америки» на 2017 рік становила 14% дорослого населення України, а українська аудиторія «Голосу Америки» входить до десяти найчисленніших в світі (в цілому світова аудиторія мовника становить близько 125 млн осіб щотижня) [3].

З 2002 р. функціонує веб-сторінка Української служби «Голосу Америки», вона також широко представлена у соцмережах, зокрема у «Facebook», «Twitter», «YouTube» та «Instagram». Має мобільні додатки в операційній системі для мобільних приладів «iOS» та магазині додатків «Google Play». У 2018 році відео-контент на веб-сторінці та в соціальних мережах Української служби був переглянутий 47 млн разів [3].

З початку 1990-х років провідними інформаційними темами Української служби «Голосу Америки» є найважливіші міжнародні події, суспільно-політичне життя США, аналіз їх зовнішньої політики, позиція щодо України, американсько-українські відносини, діяльність української діаспори тощо. Її журналісти (наразі в Українській службі на постійній основі працює понад 20 осіб) готують різноманітні за тематикою щоденні інформаційні та аналітичні передачі, редакційні коментарі.

Саме Українська служба «Голосу Америки» відіграла важливу роль у висвітленні реакції у США й світі на події Помаранчевої революції 2004 р. та Євромайдану і Революції гідності у 2013–2014 рр. З 2014 р. вона виступає як противага російській пропаганді в інформаційній війні проти України. Сприяє становленню в Україні суспільного мовлення; приймає на стажування журналістів з України.

До свого 70-ліття 12 грудня 2019 року Українська служба «Голосу Америки» підготувала невеликий документальний фільм про історію служби

Ретроспективно оцінюючи роль Української служби «Голосу Америки», маємо зауважити, що від створення і впродовж «холодної війни» вона слугувала не лише засобом інформаційної боротьби, а й важливим джерелом інформації, що долала «залізну завісу» і досягала українців СРСР. Український «Голос Америки» був одним із чинників формування національної та політичної свідомості українців, а відтак – підготовки ґрунту для відродження в Україні державності та демократії. Це підтверджує і те, що, незважаючи на стрімкий розвиток інформаційних технологій, коли матеріали Української служби «Голосу Америки» переважно переглядають в онлайн режимі, «Голос Америки» продовжує асоціюватися із «голосами» «холодної війни».

Список використаних джерел:

1. Сухобокова О. Український голос з-за океану // Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика. Збірник статей. – Вип. 15. – Ч. 2. – К.: Інститут історії України НАН України, 2009. – С. 246-260.
2. Сухобокова О. Український відділ радіостанції «Голос Америки»: до 60-річчя від створення // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. – Вип. 97. – К., 2009. – С. 60-63.
3. Сухобокова О. Українська служба «Голосу Америки» // Енциклопедія історії України. – Том «Україна – українці». – Кн. 2. – К.: Наукова думка, НАН України. – С. 677.
4. Ukrainian Museum-Archive (UMA) in Cleveland [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.umacleveland.org/>
5. Voice of America. A Trusted Source Of News And Information Since 1942 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.voanews.com/english/about/FastFacts
6. The Beginning: An-American Voice Greets the World II [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.voanews.com/english/about
7. VOA in Postwar Years. Reductions and Eliminations in the Language Services [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.voanews.com/english/about/2007-Post-WWII-history/
8. Родинний архів Н. Григорієва. – Колосів І. 50-ліття Українського відділу (рукопис).
9. Від СРСР до агресії Росії – історію Української служби «Голосу Америки» розповіла український історик [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukrainian.voanews.com/a/golos-ameryky-ukrainskou-olga-sukhobokova/5200622.html>
10. Родинний архів Н. Григорієва. – Лист Н. Григорієва до М. Шавали. 14 листопада 1949 р. Нью-Йорк, США.
11. Сухобокова Ольга. Шлях до волі: Никифор Григорієв (1883 – 1953). – Київ-Вінниця, 2019. – 608 с.
12. Сухобокова О. Друга світова війна та українська демократія: геополітичний контекст і перспективи вирішення українського питання у дискурсі Н. Григорієва // *Evropský politický a právní diskurz*. – Prague, 2015. – Svazek 2, 1. vydání. – С.194-200.
13. Родинний архів Н. Григорієва. – Лист А. Марголіна до Ч. Таєра, виконавчого директора «Голосу Америки». 17 жовтня 1948 р.
14. Родинний архів Н. Григорієва. – Лист Ф. С. Мансвєтова до Н. Григорієва. 5 жовтня 1948 р. Вашингтон, США.
15. Родинний архів Н. Григорієва. – Лист Н. Григорієва до дружини. 24 листопада 1948 р. Саскатун.
16. Родинний архів Н. Григорієва. – Лист Н. Григорієва до Ф. Мансвєтова. 19 листопада 1948 р. – Саскатун.

17. Родинний архів Н. Григорієва. – First Broadcast, US Labor Delegation. 12 грудня 1949 р. (аудіофайл).
18. Каганов Ю. О. «Ворожі голоси»: ідеологічне протистояння на радіохвилях у радянській Україні (друга половина XX ст.) // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. — Запоріжжя: ЗНУ, 2013. — Вип. XXXV. — С. 193-201 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.historians.in.ua/index.php/en/doslidzhennya/891-yurii-kahanov-vorozhi-holosy-ideolohichne-protystoyannya-na-radiokhvylyakh-u-radyanskiy-ukrayini-druha-polovyna-xx-st>
19. The Journalistic Code [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.voanews.com/english/about/JournalisticCode.cfm;
20. Плейкис Р. Радиоцензура [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.radiojamming.info
21. Родинний архів Н. Григорієва. – Лист Н. Григорієва до М. Мандрики. 17 грудня 1950 р. Нью-Йорк.
22. Родинний архів Н. Григорієва. – «Голос Америки» про українські справи (рукопис). – 4 с.
23. Родинний архів Н. Григорієва. – Articles broadcast by the Ukrainian Unit IBS. 1949–1952. – 19 с.
24. Бібліотека осередку української культури і освіти у м. Вінніпег. – Фонд М. Мандрики. – Спр. 5. – Лист Н. Григорієва до М. Мандрики. 17 грудня 1950 р. Нью-Йорк, США.
25. Еволюція іномовлення в іноземних державах: досвід для України". Аналітична записка / Національний інститут стратегічних досліджень [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://niss.gov.ua/doslidzhennya/informaciyni-strategii/evolyuciya-inomovlennya-v-inozemnikh-derzhavakh-dosvid-dlya?fbclid=IwAR3PPnsUh1w9HAIE7qeIgPdQDk7qXShqSg3_4MCb96YQccutpQWWe-tLBj8
26. Як замовкає «Голос Америки» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.tribuna.com.ua/articles/world/139412.htm
27. Фільм до 70-річчя Голосу Америки Українською. Відео [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://ukrainian.voanews.com/a/ukrainian-service-celebrates-70-years/5203845.html>

Olga Sukhobokova,

Ph.D., Associate Professor

Taras Shevchenko National University of Kyiv

Kyiv, Ukraine, ol-ha@ukr.net

THE UKRAINIAN «VOICE OF AMERICA»: 70 YEARS ON THE AIR

Abstract. *The Voice of America (VOA) radio station was created by the US government to counteract Germany during World War II. At the beginning of the Cold War, the Voice of America became an instrument of ideological and informational struggle against the USSR. VOA began broadcasting to the Soviet Union in Russian in February 1947.*

The leadership of the radio station and the US State Department considered the Ukrainian Service very important in the fight against the USSR. Therefore, it became the second national service, after Russian, to broadcast in the USSR. On December 12, 1949, its first broadcast took place. Importantly, it was the first Ukrainian radio voice from across the ocean.

The main principles of work of the Voice of America's Ukrainian Service were laid out by its first director, Nykyfor Hryhoriyv, a well-known figure of the Ukrainian national movement, a scholar, a publicist and a journalist. Thanks to him, the main task of the Ukrainian Service was cultural and educational work (along with information on political news and coverage of US life). Penetrating the Iron Curtain, the Ukrainian Voice of America disseminated information about the history and culture of the Ukrainian people, and thus aroused the national consciousness of Ukrainians in the Ukrainian Soviet Socialist Republic, facilitated their mental unification around ideas of unity, independence and democracy. The Voice of America was the most popular Western radio station in the USSR and, in particular, in Ukraine.

After the collapse of the USSR, the Ukrainian Service continued radio broadcasting to Ukraine until 2008 and assisted in the development of independent media in Ukraine. In 1993, it was the first among Western media companies to launch television programs in Ukraine, and in 2002 to broadcast via the Internet. VOA is now very active on Facebook and Twitter. Its audience in Ukraine is among the 10 largest Voice of America audiences in the world. The Ukrainian Service has done a great deal to inform its audience about the Revolution of Dignity and the events in Ukraine and the world during Russia's aggression. Today it continues to counter Russia's information war. Thus, its role remains important in the fight for Ukraine's independence and its democratic development.

Key words: *Voice of America Ukrainian Service, Nykyfor Hryhoriyv, «hostile voices», Cold War, US and USSR information war.*